

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Varhaiskasvatukse

Sisällys

- Mitä on varhaiserityiskasvatus? s. 3
- Erytyislastentarhanopettajan palveluista säädetään lailla s. 4
- Erytyislastentarhanopettajan osaamisalueet s. 5
- Erytyislastentarhanopettaja eri tehtävissä s. 6
- Erytyislastentarhanopettajan koulutus s. 8
- Varhaiserityiskasvatus tarvitsee sitovia säännöksiä s. 9
- Lähteet s. 10

Lukijalle

Suomalaisen varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita on lapsen oikeus turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen sekä lapsen oikeus saada tarvitsemaansa erityistä tukea.

Tässä esitteessä kerrotaan erityispedagogiikan asiantuntijoista; varhaiskasvatuksen erityisopettajien työstä, koulutuksesta ja osaamisesta. Esitteen on julkaissut Lastentarhanopettajaliitto LTOL, joka on varhaiskasvatuksen ammattilaisten asiantuntijaorganisaatio.

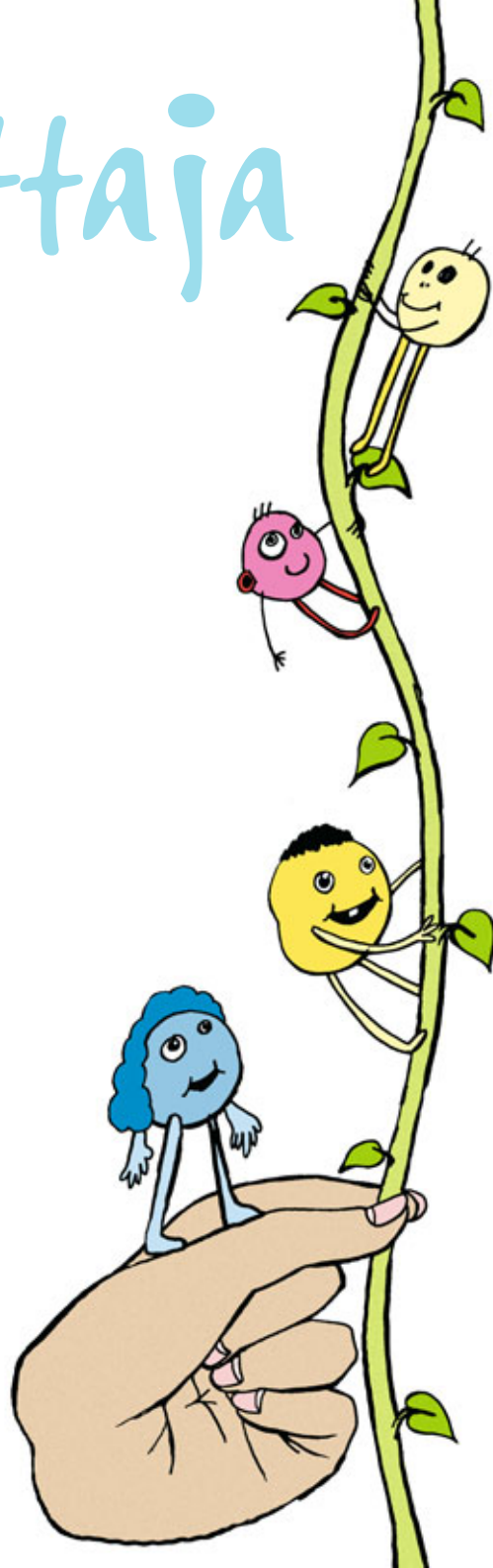
n erityisopettaja

Mitä on varhaiserityiskasvatus?

Varhaiserityiskasvatuksen lähtökohtana on kaikille lapsille yhteinen ja yhtäläinen laadukas varhaiskasvatus, jonka sisällä lasten erityisen tuen tarpeisiin vastataan monimuotoisesti. Varhaiserityiskasvatuksessa varhaiskasvatukseen integroidaan erityispedagogiikan asiantuntemusta. Varhaiserityiskasvatuksen tehtävänä on vaikuttaa oppimisympäristöön siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus kasvaa, kehittyä ja oppia yhteisessä ympäristössä. Keskeistä on myönteinen asenne ja rakentava yhteistyö niin varhaiskasvatuspalveluiden sisällä, lasten vanhempien kanssa kuin varhaiskasvatuksen muiden yhteistyötahojen kanssa.

Lasten tuen tarpeisiin tulee vastata aina, kun ne havaitaan tai kun niistä on tietoa entuudestaan. On tärkeää, että tuen tarpeet tunnistetaan mahdollisimman varhain ja lapselle järjestetään hänen kasvuaan, kehitystään ja oppimistaan edistävä varhaiskasvatusympäristö sekä mahdollinen muu tarvittava tuki.

Hyvin koulutettu, ammattitaitoinen ja osaamistaan kehittävä henkilöstö on laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisen tae. Erityislastentarhanopettajat ovat varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijoita.

Erityislastentarhanopettajan palveluista säädetään lailla

Lasten päivähoidosta annetun lain mukaan kunnan käytävissä tulee olla erityislastentarhanopettajan palveluja lasten päivähoidossa esiintyvää tarvetta vastaavasti (PhL muutos 22.12.2006/1255).

Lainsäädäntö luo suuntaviivat julkisen varhaiskasvatuksen järjestämiselle ja näin ollen myös erityisen tuen rakenteille. Näitä ovat lapsiryhmän koon pienennys, avustajan tai hoito- ja kasvatusvastuussa olevan koulutetun henkilön lisääminen lapsiryhmään tai erityisryhmäpaikan tarjoaminen. Kaikille erityistä tukea tarvitseville lapsille on laaditta-

va oma varhaiskasvatuksen suunnitelma (PhL 17§ kuntoutussuunnitelma).

Esiopetusikäisten sekä oppivelvollisuusikäisten erityisopetuksesta säädetään perusopetuksen säädöksissä.

Lastentarhanopettajaliitto korostaa, että erityislastentarhanopettajan palvelut tulee tuoda lasten lähelle ja arkeen. Lapsilla tulee tarvittaessa olla mahdollisuus jokapäiväiseen erityisopettajan ohjaukseen lapsiryhmässä.

Päivähoitolain 4 a §:n perusteiden mukaan ”erityislastentarhanopettajan koulutuksen omaavan henkilön varhais- ja erityiskasvatuksen erityisosaamista ja asiantuntemusta voidaan kunnassa hyödyntää lapsen yksilöllisen tuen tarpeiden varhaisessa tunnistamisessa, erillisten tutkimusten tarpeellisuuden arvioinnissa sekä tukitoimien järjestämisen suunnittelussa yhteistyössä vanhempien ja mahdollisten muiden lapsen ja perheen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Erityislastentarhanopettaja huolehtii myös tukitoimien yhteensovittamisesta ja toteuttamisesta arjen tilanteissa. Erityislastentarhanopettajan asiantuntemusta voidaan hyödyntää myös varhaiskasvatuspalveluiden ja lapsen kehitystä tukevan toiminnan kehittämisessä sekä muun päivähoitohenkilöstön lapsen kehityksen tuntemusta syventävissä koulutus- ja konsultaatiotehtävissä.”

Erityislastentarhanopettajan osaamisalueet

Erityislastentarhanopettajilla on varhaiskasvatuksessa erityispedagogiikan asiantuntijan tehtävä. Heidän osuutensa henkilöstöstä on kuitenkin varsin pieni. Odotukset erityisopettajien osaamiselle ovat sen sijaan suuret ja monitasoiset. Erityislastentarhanopettajan työ on yhtä lailla lapsen oppimisen ja kasvun ohjaamista kuin perheiden tukemista lapsen kasvatuksessa.

Erityislastentarhanopettajan työssä vaadittavaa osaamista on muun muassa:

- lapsen tavanomaisen kehityksen ja oppimisen tuntemus
- lapsen kasvun ja kehityksen arviointi
- pedagoginen suunnittelu, toteutus ja pedagogiikan arviointi
- erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen lapsen kehityksessä
- henkilöstön konsultointi ja ohjaus
- moniammatillinen työ
- perhelähtöinen työ
- perheille tarjottavien palvelujen tuntemus

Erityislastentarhanopettaja eri tehtävissä

Kuntien erilaisuuden ja varhaiskasvatuspalvelujen erilaisen tarpeiden vuoksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtäväkokonaisuudet ovat vaihtelevia. Lähtökohtana palvelujen järjestämisessä ja tehtäväkokonaisuuksien muodostamisessa tulee olla lasten tarpeisiin vastaaminen asiantuntevin, riittävin ja tarkoituksenmukaisin palveluin.

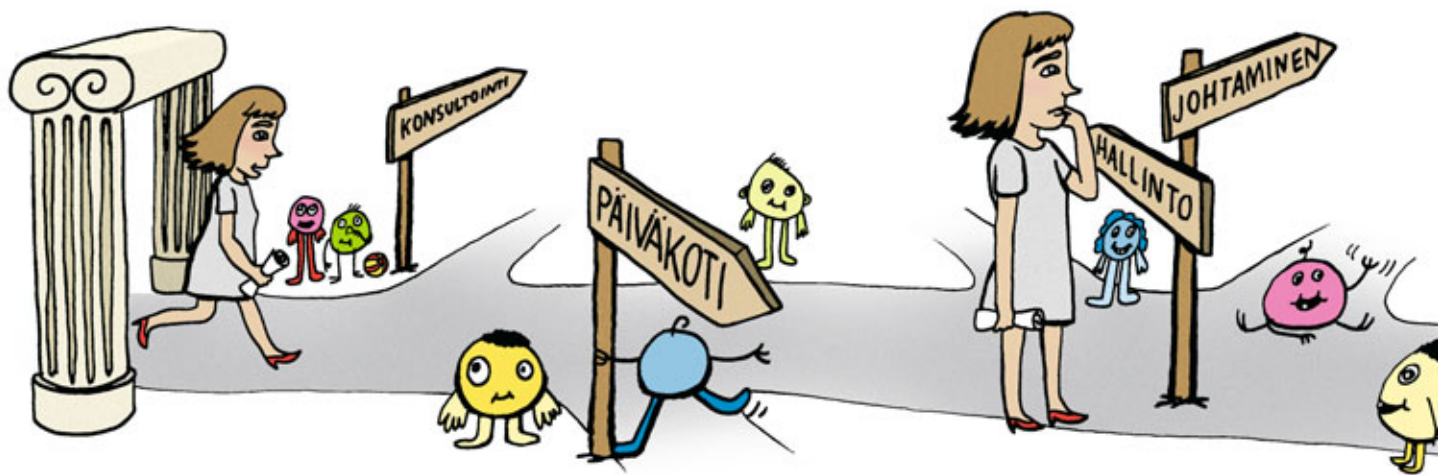
Erityislastentarhanopettajat toimivat muun muassa:

- lapsiryhmissä erityisopettajina
- päiväkodin tai päiväkotien yhteisinä erityisopettajina
- alueen tai kunnan konsultoivina erityisopettajina
- päiväkodinjohtajina
- varhaiserityiskasvatuksen koordinointi-, hallinto- tai suunnittelutehtävissä
- erityisopettajina kouluissa
- varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijoina mm. sairaaloissa

Erityislastentarhanopettajan ammattinimikkeestä on käyty aiheellista keskustelua, sillä tehtävänimikkeiden kirjo on laaja. Esillä on ollut muun muassa nimike varhaiskasvatuksen erityisopettaja, jota on pidetty ammattia ja toimintaympäristöä paremmin kuvaavana. Jo 1980-luvulta lähtien jatkokoulutuksesta valmistuneiden lastentarhanopettajien nimike on ollut erityisopettaja. Kunnissa tehtävänimikkeen pohjana on useimmiten erityislastentarhanopettaja.

Lapsiryhmässä toimiva erityislastentarhanopettaja

Erityislastentarhanopettajat toimivat opettajina varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen lapsiryhmissä. Ryhmät ovat yleisimmin erityisryhmiä tai integroituja erityisryhmiä, mutta erityisopettajan tarve voi olla selkeä myös muussa lapsiryhmässä. Erityislastentarhanopettaja toimii työtiiminsä vetäjänä ja vastaa ryhmänsä lasten erityispedagogisesta

arvioinnista sekä toiminnan suunnittelusta, arvioinnista ja toteutuksesta niin yksilön, pienryhmän kuin koko ryhmän tasolla. Hän vastaa, että yhteistyö vanhempien sekä eri asiantuntijatahojen kanssa toteutuu. Hän toimii lisäksi yksikönsä varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana ja osallistuu työyhteisönsä osaamisen kehittämiseen.

Päiväkodin / päiväkotien erityislastentarhanopettaja

Päiväkodin tai päiväkotien yhteinen erityislastentarhanopettaja toimii laaja-alaisena erityisopettajana ilman omaa lapsiryhmää. Työnkuva vaihtelee päiväkotikohtaisesti sekä myös toimintakausittain lasten ja henkilökunnan tarpeiden mukaan. Erityislastentarhanopettaja toimii päiväkodin erityispedagogisen toiminnan asiantuntijana ja kehittäjänä; hän konsultoi ja opastaa henkilökuntaa. Hän arvioi ja suunnittelee erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjausta yhdes-

sä lasten omien ryhmien henkilöstön ja yhteistyössä perheiden kanssa. Päiväkodin erityislastentarhanopettaja voi antaa myös pienryhmäopetusta.

Konsultoiva / kiertävä erityislastentarhanopettaja

Konsultoiva / kiertävä erityislastentarhanopettaja toimii yleisimmin kunnan tai sen osa-alueen tai kuntayhtymän varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijana. Hänen tehtävänä on toimia erityistä tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatuspalveluiden valmistelu-, suunnittelu- ja konsultointitehtävissä useasta päivähoidon toimintayksiköstä koostuvalla alueella. Tyypillisimmin konsultoiva tai kiertävä erityislastentarhanopettaja vastaa alle kouluikäisten, esiopetusikäisten ja pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien lasten erityisen tuen järjestelyistä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Vastuualue vaihtelee kunnittain.

Arjen vastuu erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta ja ohjaamisesta on aina lapsiryhmän henkilökunnalla, jota erityislastentarhanopettaja konsultoi ja opastaa. Kiertävä / konsultoiva erityislastentarhanopettaja selvittää ja organisoii tukitoimia alueen tai kunnan tasolla ja järjestää yksittäisen lapsen, lapsiryhmän tai päiväkodin lasten tarvitsemat tukitoimet yhteistyössä perheiden, henkilöstön sekä eri asiantuntijatahojen kanssa luontevaksi osaksi varhaiskasvatusta.

Erityislastentarhanopettajan koulutus

Varhaiskasvatuksen ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetään laissa ja asetuksessa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (L 272/2005 ja A 608/2005). Esiopetuksen opettajan kelpoisuusvaatimukset määrittellään asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (A 986/98).

Kelpoisuusvaatimuksena erityislastentarhanopettajan tehtäviin on lastentarhanopettajan tehtävään edellytettävä peruskoulutus ja sen lisäksi yliopistossa suoritettut asetuksessa määritellyt erityisopettajan opinnot.

Henkilö, jolla on opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa asetuksessa säädetty esiopetuksen opettajan kelpoisuus ja joka on suorittanut siinä säädettyt erityisopettajan opinnot, on kelpoinen antamaan erityisopetusta esiopetuksen oppilaille. Perusopetuksen kehitysvammaisille oppilaille erityisopetusta antavalta opettajalta edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa sekä erityisopettajan opintoja. Opettaja, joka on kelpoinen antamaan erityisopetusta perusopetuksessa, on kelpoinen myös esiopetuksen erityisopetukseen.

Erityisopettajan ammatillisia valmiuksia antavat opinnot voi suorittaa lastentarhanopettajan peruskoulutuksen ja joidenkin työvuosien jälkeen. Opinnot (35 ov/ 60 op) suoritetaan useimmiten yhdessä muiden erityisopettajaksi opiskelevien kanssa, ja opinnoista suuri osa on kaikille erityisopettajaksi opiskeleville yhteisiä opintojaksoja. Suun-

tautuminen alle koulu- ja esiasteikäisiin tapahtuu mm. opetusharjoittelun ja joidenkin opintokurssien avulla.

Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitos on lisäksi vuodesta 1997 alkaen järjestänyt maisteritasoista varhais-erityisopettajakoulutusta ainoana Suomessa.

Erityisopettajakoulutusta saavat järjestää ne yliopistot, joissa on asetuksella määritelty oikeus antaa erityispedagogiikan opetusta syventäviin opintoihin asti. Näitä ovat Jyväskylän, Helsingin, Joensuun ja Turun yliopistot sekä Åbo Akademi.

Varhaiserityiskasvatus tarvitsee sitovia säännöksiä

Varhaiskasvatukselle ja sen erityiskasvatukselle asetetut odotukset ovat suuret. Alan ammattilaisilta edellytetään lasten tuen tarpeen havaitsemista, lasten kehityksellisten ja oppimiseen liittyvien pulmien ehkäisemistä ennalta, lasten tuen tarpeisiin vastaamista ja perheiden tukemista lasten kasvatuksessa.

Lainsäädäntö ohjaa palveluiden järjestämistä, mutta nykyisellään liian väljästi. Valtakunnan tason sääntelystä ja normiohjauksesta on siirrytty yhä enemmän informaatio-ohjaukseen. Kunnat päättävät järjestämistään palveluista varsin itsenäisesti ja säädösten väljyys johtaa erilaisiin tulkitoihin. Varhaiserityiskasvatuspalvelujen tarjonta ja saatavuus vaihtelevat eri puolilla maata, mikä asettaa lapset eriarvoiseen asemaan. Lailla säädettyjä erityislastentarhanopettajan palveluita ei ole riittävästi, eikä erityisryhmiä ole tarjolla kuin osassa kuntia. Avustajia ei ole tarpeita vastaavasti.

Erityislastentarhanopettajilla on tärkeä tehtävä kuntien- ja aktiivisina varhaiserityiskasvatuksen kehittäjinä ja asiantuntijoina sekä rohkeina lasten oikeuksien puolestapuhujina. Heidän asiantuntemuksensa tulee hyödyntää ja näkemyksensä huomioida, kun päätetään lasten varhaiskasvatuspalveluihin tai erityisen tuen järjestelyihin liittyvistä asioista.

Palkkausta parantamalla ja työoloja kehittämällä työantajat takaavat koulutettujen ammattilaisten pysymisen varhaiskasvatuksen erityisopetuksen tehtävissä.

Lastentarhanopettajaliitto toteutti vuonna 2007 kaksi varhaiserityiskasvatukseen ja sen opettajiin liittyvää julkaisua.

Tämän esitteen on laatinut liiton erityiskasvatuksen työryhmä yhdessä lehtori, KT Päivi Pihlajan kanssa. Työryhmään kuuluivat tutkija, KM Marita Neitola, kiertävä erityislastentarhanopettaja Paula Kohtanen, kiertävä erityislastentarhanopettaja Eija Malinen, päiväkodinjohtaja Tarja Ojanen sekä liiton yhteyssihteeri Auli Setälä. Kuvat: Jella Kujala. Taitto: Satu Salmivalli.

Säädöksiä ja kirjallisuutta:

Laki lasten päivähoidosta (36/1973)

Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 1255/2006

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 14.6.2002/504

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta (HE 163/2006)

Perusopetuslaki (628/1998)

Perusopetusasetus 20.11.1998/852

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja esiopetuksen tuntijaosta (1435/2001)

Valtioneuvoston asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.7.2005/608

Lastentarhanopettajaliitto 2007. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Laajempi syksyllä 2007 ilmestyyvä esite.

Opetushallitus 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000. Määräys 64/011/2000.

Opetusministeriö 2004. Esiopetuksen tila Suomessa. Valtioneuvoston selonteko esiopetusuudistuksen vaikutuksista ja asetettujen tavoitteiden toteuttamisesta. OPM:n julkaisuja 2004:32.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2001. Pihlaja, P. Johdanto teoksessa Pihlaja, P. & Kontu, E. Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Tammikuu 2001. Kahiluoto, T. STM 2001:14.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Lasten päivähoiton tilannekatsaus. Syyskuu 2005. STM selvityksiä 2006:16. Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset valtio-, kunta- ja yksityissektorilla. STM julkaisuja 2007:18. Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sarvimäki, P., Siltaniemi, A,(toim.) STM julkaisuja 2007:14.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Toinen tarkistettu painos. Stakes oppaita 56.

LASTENTARHANOPETTAJALIITTO

Lastentarhanopettajaliitto LTOL/Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, Rautatieläisenkatu 6, 00520 Helsinki, vaihde 020 7489 400

lastentarha@lastentarha.fi, www.lastentarha.fi